

DROBNOSTI

ARGENTINŠTÍ ČEŠI NA KONCI VELKÉ VÁLKY

JAROSLAV VACULÍK

Based on archival material and contemporary periodicals the study investigates the origin of the Czech ethnic organizations in Argentina, which took place at the end of the 1st World War.

Key words: WWI; Argentina; the Czechs.

V Argentině existoval od roku 1876 přistěhovalecký zákon, který měl za úkol usnadňovat kolonizaci země. Vláda podporovala především zemědělské usídlování. Přistěhovanci většinou neměli dostatečný kapitál a také ne všechna volná půda byla vhodná pro obdělávání. Tovární výroba poskytovala jen omezené možnosti, mohli se však dobře uplatnit i řemeslníci – zedníci, tesaři, mechanici a zámečníci. Žádány byly i kuchařky, chůvy a pomocnice v domácnosti. Čeští dělníci pracovali v továrnách na zpracování masa, na stavbách, v cihelnách, lomech, dolech a na železnici.¹

Podle argentinského sčítání lidu v roce 1914 se v letech 1857–1914 přistěhovalo do Argentiny z Rakousko-Uherska 87 108 osob. Kolik z toho bylo Čechů, ovšem statistika neuvádí.²

České spolky existující před rokem 1914 v Buenos Aires – Tělovýchovná jednota Sokol a Československý klub – vyvíjely minimální činnost. Obratem bylo vypuknutí první světové války, kdy se 6. prosince 1914 sešly na společné schůzi, kde se jednomyslně prohlásily proti Rakousko-Uhersku a pro boj za českou samostatnost. Přijatá rezoluce byla publikována v předních argentinských novinách. Oba spolky byly zplnomocněny vydávat krajanům písemná ověření jejich národnosti, jež je mělo chránit před případnou perzekucí jako rakouských státních občanů. Ve své činnosti našli podporu i u vyslanců Dohody, především ruského vyslance E. Steina, britského vyslance Sira Reginalda Towera a francouzského konzulátu. Dohodové ambasády umožňovaly krajanům získat pasy platné pro výjezd do USA. Češi navázali úzké kontakty také s ostatními slovanskými koloniemi, zvláště Jihoslovany a Poláky.³

¹ O Čechích v Argentině před první světovou válkou psal F. Klindera Český rolník napříč Argentinou. Příběhy rakouské výpravy do Patagonie (Praha 1912). Krátce po válce pak vyšly knihy O. Zahrady Argentina: země budoucnosti (Praha 1926) a F. Menzela Argentina. Země, lid a hospodářské poměry s mapkou jako příručka pro vystěhovalce, turisty a obchodníky (Praha 1926). Slovanský přehled otiskl v roce 1957 stať M. Sorokáče Počátky a život našich vystěhovalcov v Argentine a Brazílii. O deset let později publikoval v Ibero-Americana Pragensia I. (1967) studii o počátcích československé emigrace do Argentiny R. Míšek. K historii prvních spolků českých a slovenských vystěhovalců v Argentině se vyjádřil Bohumír Baďura ve Sborníku k problematice dějin imperialismu 11 (Praha 1981, s. 279–332). František Bielík psal v roce 1985 o životě Čechů a Slováků v Patagónii ve sborníku Slováci v zahraničí 11 (Martin 1985, s. 148–152). Politickou emigrací do Argentiny z Čech v letech 1848–1938 sledoval Ivan Dubovický v Ibero-Americana Pragensia XXIII. (1989, s. 111–128) a v čísle XXIV. (1990, s. 151–185). Týž autor psal v příspěvku k počátkům českého vystěhovalectví do Argentiny (krajanské kolonii Presidencia Roque Saenz Peña) ve sborníku Češi v cizině 2. (Praha 1987, s. 139–181). O Českoslovácích v Argentině během první světové války psal B. Baďura v Ibero-Americana Pragensia XXIII. (1989, s. 219–237).

² *Výroční zpráva Českého národního sdružení v Buenos Aires o činnosti národní a ve prospěch Spojenců za rok 1918 a za dobu příměří, se speciálním oddílem pojednávajícím o Argentině.* Buenos Aires: České národní sdružení, 1919, s. 317.

³ Československá samostatnost, roč. III., č. 7, 30. 3. 1918.

Argentiništi Češi se organizačně sjednotili do jihoamerické organizace Českého národního sdružení (ČNS) s ústředím v Buenos Aires a odbočkami na argentinském venkově a v dalších jihoamerických republikách. Zatímco před válkou bylo v Argentině málo lidí, kteří by věděli kdo je Čech, po jejím skončení díky, agitační práci ČNS, bylo málo těch, kteří to nevěděli.

České organizace v Buenos Aires – České národní sdružení, Československý klub a Sokol – sídlily ve spolkovém domě jihoslovenského družstva Jadran na ulici Cochabamba, kde konaly své výborové schůze, přednášky a zábavy. Odbočky ČNS byly zřízeny ve městech Cordoba, Tafi Viejo, Presidencia Roque Sáenz Peña, Rosario, Santa Fé a Comodoro Rivadavia. Důvěrníci ČNS byli jmenováni v Punto Arenas a brazilském São Paulo.⁴

Výbor ČNS byl zvolen 24. ledna 1917, v dalším roce byl doplněn o tři členy. Definitivní výbor byl zvolen na valné hromadě, která se uskutečnila 23. června 1918, kde předseda ČNS ing. František Zelenka přečetl výroční zprávu za rok 1917. Nový výbor zahrnoval předsedu ing. Zelenku, místopředsedu Aloise Vyoralu, tajemníky Miloše Suchana, Juana Jetmara a Václava Kadlece, pokladníka Václava Novotného, přisedící a revizory účtů.⁵

ČNS vykazovalo celkem 437 členů, z toho 299 v Buenos Aires, 41 v Presidencia Roque Sáenz Peña v provincii Chaco, 28 v Tafi Viejo v provincii Tucumán, 27 v Cordobě ve stejnojmenné provincii, 27 v Rosario v provincii Santa Fé a 15 v hlavním městě této provincie Santa Fé. V členské základně převažovali muži (370), ženatí (201), přistěhovalci z Moravy (185) a příslušníci národnosti československé (401). V Buenos Aires žilo 140 členů, v ostatních částech Argentiny to bylo 242, zbytek žil v Chile, Paraguay, Uruguay a Bolívii. Jen nepatrný počet členů tvořili samostatní živnostníci – obchodníci a řemeslníci. Většinou šlo o námezdní dělníky v průmyslových závodech a dílnách. Mezi nimi bylo 79 strojníků, 24 zedníků, patnáct malířů a natěračů, jedenáct sklářů, sedm sedlářů a tři horníci. V členské základně bylo zastoupeno také čtyřicet zemědělců, 36 dřevorubců, 27 úředníků, devatenáct samostatných obchodníků, patnáct krejčích, čtrnáct inženýrů, osm obchodních příručích, osm řezníků, sedm pekařů, šest hudebníků, pět železničních zřízenců, čtyři ševci či tři mlynáři. Pouze nepatrná část předválečných českých emigrantů však měla v úmyslu se v Argentině usídlit trvale. Většinou se vraceli do Evropy nebo se stěhovali do USA.

Členstvo jednotlivých odboček se lišilo. Tak odbočku v Presidencia Roque Sáenz Peña tvořili především zemědělci, kteří v provincii Chaco pěstovali bavlnu. Zdejší odbočka byla založena 28. dubna 1917 osmnácti zakládajícími členy. Rolníci byli roztroušeni na velkém území, někteří žili ve vzdálenosti 20 km od města. Hledali slovanského obchodníka, který by jejich bavlnu dodával do ČSR.⁶

Naproti tomu členové odboček v Tafi Viejo a Cordobě pracovali především v dílnách železničních společností. Nacházelo se zde mnoho krajanů k české věci lhostejných, někdy až proti-českého smýšlení. Odbočka v Tafi Viejo byla první na argentinském venkově, založena byla již 22. března 1917. Navazovala na dosavadní činnost Vzdělávací jednoty Komenský a odebírala deset exemplářů orgánu československého zahraničního odboje časopisu Československá samostatnost. Odbočka v Cordobě vznikla 28. března 1917. Úzce spolupracovala se zdejšími Chorvaty, s nimiž ustavila Všeslovenskou jednotu. Tři členové se přihlásili do československého vojska, jeden z nich skutečně nastoupil.

Krajané v Comodoro Rivadavia pracovali na státních ropných nalezištích. Velká část zdejší české kolonie byla národně uvědomělá, ale byla zde i značná skupina neorganizovaných, kteří se

⁴ Tamtéž, č. 36, 17. 8. 1918.

⁵ Tamtéž, č. 30, 27. 7. 1918.

⁶ *Výroční zpráva ČNS v Buenos Aires...*, c. d., s. 218.

obávali perzekuce ze strany svých německých nadřízených. Proto byla zdejší odbočka ČNS založena až po skončení války, a to 17. listopadu 1918.

V Rosario a Santa Fé působili jednak samostatní živnostníci, jednak zaměstnanci, kteří byli mnohdy závislí na německých podnikatelích. Proto mnoho Čechů zůstávalo mimo ČNS. Odbočka v Rosario de Santa Fé byla založena 15. září 1917, ve městě, které bylo důležitým argentinským obchodním přístavem na řece Paraná. Zdejší spolek sídlil ve spolkovém domě jihoslovanské kolonie. Češi dokonce měli svého zástupce ve výboru Jihoslovanského spolku. V červenci 1918 uspořádali oslavu Mistra Jana Husa a Jana Žižky z Trocnova, v říjnu 1918 pak vzpomínkovou slavnost na Karla Havlíčka. Odebírali časopis Československá samostatnost a prodávali známky Českého červeného kříže (ČČK). Odbočka v Santa Fé vznikla 8. ledna 1918 a navazovala na činnost Slovanské jednoty založené v roce 1915. Podílela se také na velkém průvodu na oslavu vítězství Spojenců, který se ve městě uskutečnil 17. listopadu 1918.

Pestrý obraz představovali krajané v Buenos Aires, kde byly mj. kancelářské a obchodní síly v bankách, průmyslových závodech a obchodech. V okolí hlavního města žili samostatní obchodníci a řemeslníci a námezdní síly různých povolání. Vedle odboček působili také důvěrníci ČNS v Puerto Gallegos, Tucumán a Monte Casaros v Argentině, Punta Arenas a Santiagu v Chile, Encarnacionu v Paraguay a v La Paz v Bolívii.

Většina Čechů v Argentině však zůstala mimo ČNS. U některých se projevovala naprostá národní lhostejnost, u jiných obava ze ztráty zaměstnání, pokud pracovali v německém podniku.⁷ Za 1. světové války bylo mnoho Čechů pasivních, ani mnoho příslušníků inteligence nechtělo o ČNS nic vědět. Činnost sdružení spočívala na bedrech několika jedinců. Přijímání nových členů bylo koncem roku 1917 omezeno na výjimečné případy a na podzim 1918 úplně zastaveno.

Aktivitu argentinských Čechů nezůstaly mimo pozornost rakousko-uherských úřadů. Tak zemský soud v Praze zabavil statek v Radomyšli u Strakonice bývalému dlouholetému starostovi tamního Sokola a nyní předsedovi ČNS v Buenos Aires ing. Františku Zelenkovi.⁸

Činnost ČNS v letech 1917–1918 spočívala především v agitační činnosti. Sem patřil prodej známek ČČK, které ČNS vydalo v roce 1917 a jehož výtěžek byl odeslán Československé národní radě (ČSNR) v Paříži.⁹ Propagační roli sehrál také velký český prapor s českým znakem a nápisem Checo-Eslovaquia. ČNS vydávalo svým členům vysvědčení o národní spolehlivosti, které Spojencům garantovalo jejich národní československé smýšlení.¹⁰

ČNS požádalo o možnost odesílat do československého vojska ve Francii dobrovolníky, konkrétně se jednalo o odjezd padesáti mužů z Argentiny. Žádost ovšem narazila na byrokratické překážky ze strany neutrální a germanofilské Argentiny i na nedostatečnou razanci ČSNR při jednáních s francouzskými vojenskými úřady.¹¹

V srpnu 1918 se ČNS podílelo na vytvoření Ústředního komitě národních spolků polských, českých a jihoslovanských v Buenos Aires, které rovněž vystavovalo osvědčení o národní spolehlivosti krajanů.¹² Odbočky ČNS se aktivně účastnily bojkotu německých výrobků a německých firem v Argentině a slibovaly, že v něm budou pokračovat i nadále. Od nově vzniklé ČSR očekávaly, že národ nebude zapomínat na své zahraniční kolonie a bude čelit jejich odnárodňování.¹³

⁷ Tamtéž, s. 44.

⁸ Československá samostatnost, III., č. 30, 27. 7. 1918.

⁹ Výroční zpráva..., c. d., s. 66.

¹⁰ Tamtéž, s. 176.

¹¹ Tamtéž, s. 177.

¹² Tamtéž, s. 199.

¹³ Tamtéž, s. 273.

Po skončení války uspořádalo ČNS 20. listopadu 1918 v Buenos Aires slavnostní divadelní představení ve Splendid Theatre ve prospěch československých obětí války. Slavnostní řeč pronesl bývalý ruský carský vyslanec E. Stein. Výtěžek byl poslán ČSNR v Paříži.¹⁴

Do té doby nepočtená česká kolonie v Argentině se v důsledku Velké války zaktivizovala a ustavila jednotnou organizaci České národní sdružení, které se ujalo propagační činnosti na podporu zahraničního odboje vedeného Masarykovou Československou národní radou v Paříži.

¹⁴ Tamtéž, s. 179.